IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
Volume 21 Issue 2 May 2026

GOSPITAL TA'LIMDA O'QUVCHILAR KITOBXONLIGINI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOIY-PEDAGOGIK XUSUSIYATLARI

Atadjanova Ma'mura Zabibullayevna
"Mehrli maktab" davlat ta'lim muassasasi
Xorazm viloyati filiali pedagog xodimi
Doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.20338918

Annotatsiya. Mazkur maqolada uzoq muddat davomida statsionar sharoitida, xususan, onkogematologik xastaliklar bilan davolanayotgan o'quvchilar o'rtasida kitobxonlik madaniyatini rivojlantirishning ijtimoiy-pedagogik xususiyatlari gospital maktab pedagogining amaliy tajribasi prizmasi orqali yoritilgan. Shifoxonadagi yopiq va cheklangan muhitning bola ruhiyatiga salbiy ta'sirini kamaytirishda badiiy mutolaaning emotsional barqarorlik va ijtimoiy adaptatsiyani ta'minlovchi o'rni tahlil qilingan. Maqolada gospital ta'lim sharoitida o'quvchilarning kognitiv jarayonlarini saqlash va rivojlantirishga qaratilgan amaliy metodlar, jumladan, biblioterapiya (ertak-terapiya), palatalardagi interaktiv mutolaa va shaxsga yo'naltirilgan individual o'quv-mutolaa trayektoriyalari batafsil bayon etilgan. Yakunda gospital maktablar muhitini boyitish, ota-onalarni mutolaaga jalb qilish va zamonaviy raqamli texnologiyalarni integratsiya qilish bo'yicha amaliy tavsiyalar ilgari surilgan.
Kalit so'zlar: gospital pedagogika, gospital maktab, kitobxonlik madaniyati, onkogematologik kasalliklar, ijtimoiy adaptatsiya, kognitiv rivojlanish, biblioterapiya, individual trayektoriya.

Аннотация. В данной статье через призму практического опыта педагога госпитальной школы рассматриваются социально-педагогические особенности развития культуры чтения среди учащихся, находящихся на длительном стационарном лечении, в частности, с онкогематологическими заболеваниями. Анализируется роль художественного чтения в обеспечении эмоциональной стабильности и социальной адаптации детей, направленная на минимизацию негативного влияния изолированной и ограниченной больничной среды на их психику. Подробно описаны практические методы, ориентированные на сохранение и развитие когнитивных процессов учащихся в условиях госпитального обучения, такие как библиотерапия (сказкотерапия), интерактивное чтение в палатах и личностно-ориентированные индивидуальные образовательно-читательские траектории. В заключении выдвинуты практические рекомендации по обогащению среды госпитальных школ, вовлечению родителей в процесс чтения и интеграции современных цифровых технологий.
Ключевые слова: госпитальная педагогика, госпитальная школа, культура чтения, онкогематологические заболевания, социальная адаптация, когнитивное развитие, библиотерапия, индивидуальная траектория.

Abstract. This article highlights the socio-pedagogical features of developing a reading culture among students undergoing long-term inpatient treatment, particularly those with oncohematological diseases, through the prism of the practical experience of a hospital school educator. It analyzes the role of fiction reading in ensuring emotional stability and social adaptation, aimed at minimizing the negative impact of an isolated and restricted hospital environment on children's psyche. Practical methods aimed at preserving and developing the cognitive processes of students in hospital education settings, such as bibliotherapy (fairy-tale therapy), interactive reading in wards, and person-centered individual educational and reading trajectories, are described in detail. In conclusion, practical recommendations are put forward to

enrich the environment of hospital schools, involve parents in the reading process, and integrate modern digital technologies.

Keywords: hospital pedagogy, hospital school, reading culture, oncohematological diseases, social adaptation, cognitive development, bibliotherapy, individual trajectory.

Kirish. Bolalarda onkogematologik kasalliklarning uzoq vaqt davom etishi nafaqat jismoniy salomatlikka putur yetkazadi, balki ularning butun hayotiy ritmini butkul o‘zgartirib yuboradi. Bunday og‘ir tashxisga chalingan kichik bemorlar uzoq muddat davomida maxsus shifoxona palatalarida yopiq ijtimoiy muhitda yashashga majbur bo‘ladilar. Tabiiyki, uzoq davom etuvchi kimyoterapiya va doimiy tibbiy muolajalar ta’sirida bolalar o‘zlarining odatiy maktab hayotidan, sinfdoshlaridan hamda jonajon oila muhitidan uzilib qolishadi. Gospital sharoitda shakllanadigan bunday yakkalanish (izolyatsiya) hissi bolalar ruhiyatida chuqur emotsional tushkunlikni va darslarga nisbatan sustlikni keltirib chiqarishi mumkin. Shifoxona sharoitida faoliyat yuritadigan pedagoglar uzoq vaqt statsionarda yotgan bolaning yosh xususiyatlarini hisobga olib, uning ijtimoiy muhitga moslashishiga har tomonlama ko‘maklashishlari lozim [7]. Zero, bolaning tibbiy muassasadagi har bir kuni faqat og‘riqli muolajalar bilan emas, balki uni kelajakka ilhomlantiruvchi qiziqarli ma’rifiy mashg‘ulotlar bilan to‘ldirilishi zarurdir [6].

Mana shunday o‘ziga xos va murakkab gospital muhitda badiiy kitobxonlik bolaning ruhiy holatini barqarorlashtiruvchi hamda uni kasallik o‘ylaridan chalg‘ituvchi eng samarali ijtimoiy-pedagogik vositaga aylanadi. Shifoxona sharoitida tashkil etiladigan tizimli mutolaa bolalarga dars tayyorlash majburiyatidan tashqari, o‘ziga xos emotsional terapiya va ichki xotirjamlik bag‘ishlash funksiyasini bajaradi. To‘g‘ri tanlangan ertak yoki sarguzasht asari og‘ir muolajalarni boshdan kechirayotgan bemor bolalarning diqqatini og‘riqdan chalg‘itib, ularda hayotga bo‘lgan mustahkam ishonchni uyg‘ota oladi. Kitob mutolaasi orqali bolada kasallik bilan kurashish uchun zarur bo‘lgan altruistik va optimistik motivlar faollashadi, bu esa o‘z navbatida shifoxonadagi reabilitatsiya jarayonini tezlashtiradi [5]. Xalqaro amaliyot va gospital maktablar tajribasi shuni ko‘rsatadiki, kitob o‘qish jarayoni bolaning emotsional zo‘riqishini minimal darajaga tushirib, unda ijobiy ichki resurslarni shakllantiradi [12]. Shuning uchun ham gospital maktab pedagogi sifatida har bir bemor o‘quvchining ruhiy holati va sog‘lig‘iga mos ravishda individual mutolaa rejasini tuzish maqsadga muvofiqdir. Zero, kitobxonlik madaniyatini yuksaltirish orqali biz uzoq muddat davolanayotgan bolalarning dunyoga integratsiyalashuvini va jamiyatga sog‘lom shaxs bo‘lib qaytishini ta’minlaymiz [4].

Kitobxonlikning ijtimoiy-pedagogik xususiyatlari. Gospital maktab sharoitida kitobxonlik madaniyatini shakllantirishning ijtimoiy jihati bevosita uzoq muddat statsionarda davolanayotgan bolalarni ijtimoiy adaptatsiya qilish muammosi bilan bog‘liqdir. Shifoxonaning cheklangan va yopiq muhitiga tushib qolgan bola o‘zini jamiyatdan uzilib qolgandek his etadi va unda og‘ir sotsial yakkalanish (izolyatsiya) holati yuzaga keladi. Bunday salbiy vaziyatda badiiy kitob mutolaasi bolaning tashqi dunyo bilan ma’naviy aloqasini tiklovchi, uning ijtimoiy tasavvurlari va dunyoqarashini kengaytiruvchi universal ko‘prik vazifasini o‘taydi. Kitob sahifalaridagi qiziqarli voqealar va ijobiy qahramonlarning hayotiy tajribalari gospital muhitdagi o‘quvchiga yolg‘izlik hissini yengishga hamda tengdoshlari bilan muloqot qilish ko‘nikmalarini virtual tarzda bo‘lsa-da saqlab qolishga yordam beradi. Mazkur ijtimoiy-emotsional integratsiya jarayoni bolaning shaxs sifatida emotsional yetilishiga va shifoxona muhitiga tezroq moslashishiga zamin yaratadi [11]. Ayniqsa, raqamli texnologiyalar imkoniyatlaridan foydalangan holda audio kitoblar eshitish va elektron resurslar orqali mutolaani tashkil etish bolalarning ijtimoiy faolligini sezilarli darajada oshiradi [9]. Shu sababli, gospital pedagogikada kitobxonlik shunchaki bo‘sh vaqtni mazmunli o‘tkazish vositasi emas, balki bemor bolani jamiyatga sotsial reabilitatsiya qilishning muhim mexanizmi hisoblanadi [6].

Gospital ta’limda kitobxonlikning pedagogik jihati esa bevosita bemor bolalarning kognitiv (bilish) jarayonlarini barqaror saqlash va intellektual salohiyatini rivojlantirishga yo‘naltirilgandir. Onkogematologik kasalliklar bilan kurashish davrida bolalar qabul qiladigan og‘ir dori-darmonlar muolajasi va doimiy psixologik stress ularning diqqat markaziga, xotira mustahkamligiga hamda fikrlash tezligiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shifoxona sharoitida pedagogik faoliyatni to‘g‘ri tashkil etish uchun har bir o‘quvchining ana shu individual o‘ziga xosliklarini mukammal darajada o‘rganish va uning ta’lim trayektoriyasini maxsus xaritalar yordamida belgilash zarur bo‘ladi [5]. Tizimli ravishda tashkil etilgan badiiy mutolaa bolaning miya faoliyatini doimiy ravishda stimullab, intellektual passivlikka tushib qolishining oldini oladi va unda darslarni o‘zlashtirishga nisbatan pedagogik motivatsiyani uyg‘otadi. Kitob o‘qish jarayonida o‘quvchining ijodiy tafakkuri va nutq madaniyati faollashadi, bu esa davolanishdan so‘ng o‘z maktabiga oson qaytishi uchun mustahkam poydevor bo‘ladi. Rossiya gospital maktablari (УчимЗнаем) va Yevropa gospital pedagoglari tajribasi ham shifoxonada kitobxonlik muhitini yaratish bolaning intellektual faolligini saqlashda bosh omil ekanligini tasdiqlaydi [10], [11]. Zero, pedagogik jihatdan to‘g‘ri yo‘naltirilgan kitobxonlik gospital maktab o‘quvchisining aqliy qobiliyatlarini asrab qolish bilan birga, unda hayotiy qiyinchiliklarni yengishga bo‘lgan irodani shakllantiradi [8].

Amaliy tajriba va metodlar. Gospital maktab sharoitida o‘quvchilar kitobxonligini rivojlantirishda shaxsan o‘z amaliy faoliyatimizda keng qo‘llaydigan va yuqori samara beradigan metodlardan biri — bu biblioterapiya (ertak-terapiya) usulidir. Og‘ir onkogematologik xastalik bilan kurashayotgan va uzluksiz tibbiy muolajalardan charchagan bolalarga to‘g‘ri tanlangan asar qahramonlari timsolida kuchli motivatsiya berish mumkin. Ertak va hikoyalardagi personajlarning murakkab qiyinchiliklarni mardona yengib o‘tishi shifoxona muhitida yotgan bolaning emotsional holatiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Ushbu metod yordamida kichik bemorlar o‘zlaridagi mavjud qo‘rquv va og‘riqlarni qahramonlar tushgan vaziyatlar bilan qiyoslab, ichki emotsional muvozanatga erishadilar. Pedagogik tajribamizda ertak-terapiya seanslaridan so‘ng o‘quvchilarning tibbiy muolajalarga ko‘proq rozilik bilan yondashishi va tushkunlikdan chiqishi kuzatiladi. Shifoxona maktabi o‘qituvchisi har bir ertak mazmunini bolaning ruhiy jarohatlariga malham bo‘ladigan tarzda mahorat bilan yetkazib berishi shartdir. Zero, gospital muhitda o‘tkaziladigan bunday maxsus mashg‘ulotlar dars samaradorligini oshirish bilan birga, bolaning umumiy reabilitatsiyasiga ham kuchli yordam beradi [6]. To‘g‘ri yo‘naltirilgan ertak-terapiya vositasida gospital maktab o‘quvchilarida hayotga bo‘lgan optimistik qarashlar va yorqin kelajakka ishonch tuyg‘usi mustahkamlanadi [8].

Ikkinchi muhim amaliy yo‘nalishimiz shifoxona palatalarida bevosita interaktiv mutolaa muhitini hamda kichik kitobxonlik burchaklarini tashkil etish bilan bog‘liqdir. Statsionar sharoitida har bir palatada bolalar yoshiga mos, jozibador va gigiyenik talablarga javob beradigan kitob javonlarini yaratish o‘quvchilarda mutolaaga nisbatan tabiiy qiziqish uyg‘otadi. Faqatgina passiv kitob o‘qish bilan cheklanib qolmasdan, palatalarda o‘quvchilar bilan birgalikda kichik syujetli-rolli o‘yinlar va sahna ko‘rinishlarini o‘tkazish gospital ta’limning mazmunini boyitadi. Bolalar o‘zlari o‘qigan asar qahramonlarining rollarini ijro etish jarayonida palatadagi zerikarli monoton hayotdan butkul uzilib, ijodiy erkinlik muhitiga sho‘ng‘iydilar. Bunday interaktiv muloqot shakllari shifoxonadagi bemor bolalar o‘rtasida o‘zaro do‘stona aloqalarni mustahkamlaydi va jamoaviy birlashish hissini kuchaytiradi. Mazkur amaliy tajriba bolalarning og‘riqli muolajalar orasidagi bo‘sh vaqtlarini eng yuqori ma’naviy foyda bilan to‘ldirishga xizmat qiladi. Ushbu tizimli yondashuv Rossiya va Yevropaning ilg‘or gospital maktablarida ham maktab va shifoxona integratsiyasini ta’minlovchi yetakchi metodika sifatida e’tirof etilgan [10], [11]. Bu kabi qiziqarli jamoaviy muhokamalar o‘quvchilarning nutqini o‘stirish bilan birga, ularning ijtimoiy faolligini yangi bosqichga olib chiqadi [9].

Uchinchi va eng mas’uliyatli metodik yondashuvimiz har bir bemor bolaning sog‘lig‘i hamda ruhiy holatidan kelib chiqqan holda individual mutolaa trayektoriyasini belgilashdir. Onkogematologiya bo‘limidagi o‘quvchilarning jismoniy quvvati va dori muolajalaridan keyingi holati doimo keskin o‘zgaruvchan xarakterga ega bo‘ladi. Masalan, og‘ir kimyoterapiya kursidan chiqqan yoki operatsiyadan keyingi zaif bolalarga faqatgina ko‘tarinki ruh beruvchi, yengil syujetli va quvnoq asarlar tavsiya etiladi. Jismoniy ahvoli biroz barqaror bo‘lgan o‘quvchilar uchun esa mantiqiy fikrlashni va ijodiy tafakkurni rivojlantiruvchi jiddiyroq ilmiy-badiiy kitoblar tanlanadi. Ushbu murakkab jarayonda pedagog shifokorlar va psixologlar bilan doimiy aloqada bo‘lib, bolaning kunlik tibbiy ko‘rsatkichlarini nazorat qilib borishi talab etiladi. Har bir o‘quvchining o‘ziga xos ehtiyojlarini aks ettiruvchi maxsus individual pedagogik xaritalar mutolaani to‘g‘ri rejalashtirishda asosiy vosita bo‘ladi [3]. Biz har bir bolaning shaxsiy imkoniyatlariga moslashgan holda yondashganimizdagina gospital ta’limning haqiqiy insonparvarlik mohiyatini namoyon qila olamiz. Zero, individual trayektoriya asosida tashkil etilgan kitobxonlik uzoq muddat davolanayotgan bolaning intellektual salohiyatini saqlab qolishning eng kafolatli pedagogik mexanizmidir [5].

Xulosa va amaliy tavsiyalar. Uzoq muddat statsionar sharoitida davolanayotgan o‘quvchilar o‘rtasida kitobxonlik madaniyatini tizimli ravishda yo‘lga qo‘yish gospital pedagogikaning eng samarali va insonparvar yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Bizning amaliy kuzatishlarimiz va olib borilgan tadqiqotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, kitob mutolaasi gospital muhitdagi bolalarning emotsional tushkunligini yengishda bosh omil bo‘lib xizmat qiladi. Tizimli tashkil etilgan kitobxonlik jarayoni og‘ir kasallik bilan kurashayotgan o‘quvchilarning kognitiv qobiliyatlarini saqlab qolish bilan birga, ularning ijtimoiy adaptatsiyasini ham tezlashtiradi. Ayniqsa, biblioterapiya va interaktiv yondashuvlar vositasida bolalarda shifoxona muhitidagi sotsial yakkalanish (izolyatsiya) hissining oldi olinadi hamda kelajakka bo‘lgan mustahkam ishonch uyg‘onadi. Gospital maktab sharoitida har bir bolaning tibbiy va psixologik ko‘rsatkichlarini inobatga olgan holda individual mutolaa trayektoriyasini belgilash pedagogik jarayonning asosiy poydevoridir [3]. Xalqaro gospital ta’lim tajribasi ham statsionardagi bolalarni ma’naviy qo‘llab-quvvatlashda kitobxonlik muhitini yaratish birlamchi vazifa ekanligini to‘liq tasdiqlaydi [11]. Xulosa o‘rnida aytish mumkinki, kitob o‘qish orqali gospital maktab o‘quvchilarida kuchli hayotiy motivlar shakllanadi va ularning jamiyatga to‘laqonli shaxs bo‘lib qaytishi ta’minlanadi [5].

Gospital maktab pedagogi sifatida orttirilgan tajribamiz va tahlillar asosida shifoxona sharoitida kitobxonlikni yanada rivojlantirish uchun quyidagi qisqa metodik tavsiyalarni ilgari surishni maqsadga muvofiq deb hisoblaymiz. Birinchidan, gospital maktablar qoshida shifoxonaning sanitariya-gigiyena talablariga to‘liq javob beruvchi, zamonaviy va doimiy yangilanib turuvchi palata kutubxonalarini boyitib borish tizimini yo‘lga qo‘yish lozim. Ikkinchidan, tibbiy muassasa shifokorlari hamda psixologlari bilan hamkorlikda bolaning kunlik emotsional va jismoniy holatiga mos keladigan maxsus tavsiyaviy kitoblar ro‘yxatini shakllantirish talab etiladi [5]. Uchinchidan, uzoq davolanish jarayonida ota-onalarni farzandlari bilan birgalikda kitob o‘qish va asarlarni oilaviy muhokama qilish aksiyalariga keng jalb etish bolaning ruhiy barqarorligi uchun muhimdir. To‘rtinchidan, darsdan tashqari faoliyatda raqamli texnologiyalar imkoniyatlaridan keng foydalanib, audioertaklar va interaktiv elektron kitoblar platformalarini ta’lim jarayoniga faol integratsiya qilish zarur [9]. Beshinchidan, boshqa gospital pedagoglar va shifoxona xodimlari uchun biblioterapiya metodikasini to‘g‘ri qo‘llash bo‘yicha maxsus qisqa muddatli seminar-treninglar tashkil etish maqsadga muvofiqdir [6]. Mazkur tavsiyalarning amaliyotga izchil joriy etilishi uzoq muddat davolanayotgan har bir bolaning sifatli va insonparvar gospital ta’lim olish huquqini to‘liq kafolatlaydi [1].

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. O‘RQ-637-son. 2020-yil 23-sentabr. // Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi.
2. Ашурова Д. М. O‘quvchilarda kitobxonlik madaniyatini shakllantirish // Musiqa ta’limi va san’atining bugungi globallashuv sharoitida milliy-ijtimoiy ahamiyati: muammo va yechimlar: Respublika ilmiy-amaliy konferensiya materiallari (Nordic International University). – Toshkent, 2024. – DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.14435606
3. Гусев И. А., Долуев И. Ю., Зорина Е. С., Соловьев Д. А. Карта индивидуальных особых потребностей обучающихся, нуждающихся в длительном лечении, как инструмент построения образовательного маршрута ученика госпитальной школы // Перспективы Науки и Образования. – 2024. – № 2 (68). – С. 396–412.
4. Долуев И. Ю., Зорина Е. С., Курикалова Н. М., Лоскутов А. Ф. Госпитальная педагогика: проблемы и перспективы развития в современном обществе // Российский психологический журнал. – 2025. – Т. 22, № 2. – С. 170–191. – DOI: https://doi.org/10.21702/gggg9n64
5. Мухаммадева Х. К., Нурмуратова И., Тулаганова С., Жуманиязова М. O‘quvchilardagi kitobxonlik madaniyati orqali altruistik motivlarni rivojlantirish // Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. – 2022. – Vol. 2, Issue 3. – P. 1282–1287.
6. Перевозникова Е. Методическое пособие для работы учителей «Заботливой школы» (Советы, рекомендации, методические разработки). – Бишкек: Общественный Фонд «Помогать легко» / Фонд Сорос-Кыргызстан, 2021. – 120 с.
7. Қурбонова Ў. А. Мактабгача ва мактаб таълими тизимида педагогик ёндашувлар таҳлили // Мактабгача ва мактаб таълими. – 2025. – № 10. – Б. 12–20.
8. Шариков С. В. Педагогическая поддержка образовательных возможностей детей, находящихся на длительном лечении в медицинских стационарах // Альманах Института коррекционной педагогики. – 2019. – № 40. – URL: https://alldef.ru/ru/articles/almanac-no-40/support-educational-opportunities-for-children-in-long-term-treatment-in-medical-hospitals
9. Умирова М. А. O‘quvchilarda kitobxonlikni rivojlantirishda ijtimoiy-emotsional ta’limda raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari // Umumiy o‘rta ta’lim muassasalarida ijtimoiy-emotsional ta’lim metodlarini joriy etish: muammolar va yechimlar: Respublika ilmiy-amaliy konferensiya materiallari (Qori Niyoziy nomidagi Tarbiya pedagogikasi milliy instituti). – Toshkent, 2025. – DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.17181856
10. Caring School. Госпитальная школа России «УчимЗнаем» — образовательная среда для детей, находящихся на длительном лечении. – URL: https://caringschool.ru/ (дата обращения: 21.05.2026).
11. HOPE (Hospital Organisation of Pedagogues in Europe). European Association of Hospital Teachers Official Website. – URL: https://www.hospitalteachers.eu/ (accessed: 21.05.2026).
12. Reading Eggs. The Benefits of Reading to Kids in Hospital. – 2014. – URL: https://readingeggs.com.au/articles/2014-08-27-reading-to-kids-in-hospital/ (accessed: 21.05.2026).